

“אפיקים בנגב” ברוסית: על התקשורת הסקוסית בבאר שבע

דן כספי

למיכאל דשא

הארציים בכתב אחד, גם הוא לא תמיד במשרה מלאה, שעליו מוטל לסקר את האירועים במרחבי הנגב. רשות השידור שכרה אמנם מבנה מרשים במרכז העיר, אבל לא ניצלה אותו כראוי והוא מעיק כאבן-ריחיים על קופת רשות השידור (כספי, 2005). העיוות החרף דווקא עם הגידול במספר אמצעי השידור, שלא שיפר את הסיקור המקומי. שני ערוצי הטלוויזיה המסחרית, 2 ו-10, לא יכלו לנהוג אחרת ולחרוג ממסורת השידור הציבורי, ולו רק מטעמי רייטינג; קהל הצופים בנגב הוא קטן ובעל כוח קנייה נמוך יותר מזה שבמרכז הארץ, ומשום כך אינו מעודד השקעת כספים לשם סיקור האזור. לכן מסתפקת מערכת החדשות בכל אחד משני הערוצים בהעסקת כתב אחד בבאר שבע, והוא מוקפץ מפעם לפעם מערבה ודרומה. היומונים ואמצעי השידור מעדיפים אירועים בעלי ערך חדשותי ארצי – אירועי ביטחון, פיגועים, ביקורי אישים, פלילים, תאונות-דרכים ואסונות, ומקדישים תשומת-לב מזערית לאירועים ולתהליכים מקומיים. בשנות ה-60 וה-70 נהגו שני יומוני-הערב לשלב במוסף היומי שלהם עמודים אזוריים ובהם ידיעות וזוטות מחיי הנגב ובאר שבע. רוב האירועים החשובים נשאר לא-מסוקרים כראוי באמצעי התקשורת הארצית. כך הוכשרה הקרקע למקומונים בנגב, שהצורך בהם גדל עם הצמיחה הסוציו-דמוגרפית בו.

זימים קטנים היו הראשונים שגילו את הפוטנציאל הכלכלי בעיתונות מקומית בבאר שבע כבר בשנות ה-60, והם סימנו את הדרך לתאגידי-התקשורת

בשנת 2006 הופיעו בבאר שבע תשעה מקומונים ברוסית, שלושה מתוכם מקוונים. דוברי רוסית היו מיעוט לשוני בעיר (אליאס וחבורוסטיאנוב, בכרך זה), ואף-על-פי-כן מספרם לא נפל ממספר המקומונים בעברית. החיבור הנוכחי מבקש לפענח את סוד פריחתם של המקומונים ברוסית בבאר שבע.

אפשר להתייחס לפריחתה של העיתונות הרוסית בבאר שבע משלוש נקודות-ראות: מסורת המקומונים; לוקליזציה של העיתונות ברוסית; מעמד ותרבות של מטרופולין.

סורת של סקומונים

באר שבע נחשבת לחלוצת המקומונים בעברית. נסיבות סוציו-גיאוגרפיות ותרבותיות הכשירו את הנגב להופעת ניצני העיתונות המקומית במדינת ישראל (Caspi, 1986). השבועונים המקומיים היו מענה לתחושה של ניתוק ממרכז הארץ ולצרכים התקשורתיים שהעיתונות הארצית הזניחה.

גם היום אמצעי-התקשורת הארציים ממעטים לסקר את האירועים השוטפים בבאר שבע ובנגב, אלא אם כן יש בהם עניין לכלל האוכלוסיה. מבחינה זו השתנה רק מעט במהלך השנים. העיתונות הכתובה ואמצעי השידור עדיין מתרכזים בשטח שבין גוש דן וירושלים. מקום מזערי מוקדש ביומונים הארציים לסיקור הנגב. בדרך כלל מסתפקים העיתונאים

לחקות את דפוסי החיים בחברה הקולטת, ובכללם גם בתחום התקשורת.

לוקליזציה של העיתונות ברוסית

כלית ניתן להעריך שהעיתונות המקומית ברוסית צמחה לפי תקדימים בעיתונות העברית. אילוצים כלכליים עודדו תאגידי-תקשורת למצות את הפוטנציאל הכלכלי של השוק המקומי, שיזמים פרטיים וקטנים הקדימו לפעול בו. במאמר אחר תוארה פריחת העיתונות בשפה הרוסית בזכות גלי ההגירה ההמונית בעשור האחרון של המילניום הקודם (כספי ואליאס, 2000). אלה היו שנות הזהב של העיתונות הרוסית הכתובה בישראל: הופיעו אז ארבעה יומונים ועשרות שבועונים, ירחונים וכתבי-עת. מחקר-המשך, אילו נערך, היה כנראה מגלה שריבוי אמצעי-התקשורת בארץ והתחרות המחריפה ביניהם השפיעו גם על התפתחותם של העיתונים ברוסית. בשנת 2002 החלו שידורי הטלוויזיה בערוץ הייעודי, הלא הוא ערוץ 9, והם נגסו בנתח הפרסום למגזר הרוסי. במקביל התחילה אז לשרד תחנה אזורית פרטית, 'פרבוייה רדיו' (Pervoye Radio), והיא נעשתה תחנת-הרדיו המואזנת ביותר לאחר תחנת-הרדיו הממלכתית רק"ע – רשת קליטת העלייה (Elias, 2005).²

גם פריחתם של אתרי-מידע באינטרנט פגעה בתפוצתם של עיתוני-הנייר והעמיקה את המשבר הכלכלי (אליאס וזלצר, בדפוס); משבר זה האיץ את תהליך הלוקליזציה של העיתונות המודפסת, גם ברוסית. יזמים פרטיים הקדימו את תאגידי-התקשורת הארציים. בעלויות מזעריות הללו החלו מדפיסים עלוני מידע ופרסום מזדמנים ברוסית, שעם גדול הביקוש נעשו עיתונים מסודרים עם רשת הפצה. הצלחה במקום אחד דירבנה יוזמה בקהילות אחרות, וכך התהוו רשתות קטנות של מקומונים ברוסית, שניים-שלושה בכל עיר או עיירה, שחיפשו, ולרוב גם מצאו, שטחי מחיה לצד רשתות המקומונים של התאגידיים הארציים.

הטיית תקציבי פרסום לאמצעי-התקשורת החדשים, ביחוד המסך הקטן, זירזה את המשבר בעיתונות

הארציים שבאו אחריהם. היו בשבועונים הפרטיים, 'שבעי' ו'כל-בי', ידיעות חדשותיות לא רבות, ובעיקר הם סיפקו את שוק הפרסום המקומי. הם הציעו מחירים אטרקטיביים למפרסמי מודעות-לוח – דיור, רכב, הצעות עבודה, בנוסף לחבילות-פרסום נוחות של מודעות-שטח. בעלי עסקים קטנים שלא יכלו להרשות לעצמם לשלם תעריפי פרסום של יומון ארצי מצאו בשבועון המקומי חלופה זולה ויעילה. בניגוד ליומון ארצי, מקומון ממוקד ומייעל את המפגש בין מפרסם המקומי ובין לקוחותיו. כאשר בשנות ה-80 עלה ריח של משבר כלכלי בנחירי מערכות העיתונים בתל-אביב, הנהיגו שני עיתוני-הערב, 'מערבי' ו'ידיעות אחרונות', מוספים מקומיים מורחבים, שעם הזמן הלכו ודמו למקומונים עצמאיים והתחרו בשני השבועונים הוותיקים על פלח הפרסום המקומי.



ככל שקהילת המהגרים מרוסיה גדלה והתערתה במרקם העירוני והאזורי הבאר שבעי, היא הפנימה את עיקרי התרבות הלוקאל-פטריוטית ולמדה

רוסית. לכן, במאמץ לא רב, נוספו במקומונים ידיעות ומידע שימושי בשביל תושבי עיירות-הלוויין.

מאפיינים של המקומונים בבאר שבע

ניתן להעריך שהמקומונים הבאר שבעיים רוסיים שאבו את השראתם לפחות משני מקורות עיקריים – העיתונות הארצית ברוסית והמקומונים העבריים בבאר שבע. שילוב בין שני המקורות יצר עיתונות מקומית דינאמית, חשופה להלכי-הרוח בקהילת המהגרים ולכוחות השוק. במידה רבה, העיתונות הרוסית בבאר שבע אינה ייחודית ואינה שונה מפרסומים דומים המופיעים בריכוזים אחרים של מהגרים בארץ. זוהי עיתונות צעירה הנאבקת על זהותה ועל מקומה בקרב ציבור שעדיין לא התרגל אליה כרכיב לגיטימי בתפריטו התרבותי. משום כך, בדומה למקומונים אחרים בעברית, רק מעט מקומונים זוכים להערכת הקוראים ואינם מושלכים לסל כמעט מיד אחרי קבלתם בחינם.

ריבוי עיתונים

בחקר העיתונות הרוסית הקדמנו לזהות ריבוי של כותרים. מקור המגמה הזאת הוא כנראה עוד בארצות המוצא של המהגרים. עם התמוטטותה של ברית המועצות פרצה שם מהפכה תרבותית, ואחד מביטוייה הבולטים היה ריבוי הפרסומים. מגמה זו לא פסחה גם על הזירה המקומית. גם אם תנאי הרקע קשים יותר – הקהילות קטנות ומשאביהן האנושיים והכלכליים מצומצמים – עדיין משתמרת המגמה הבסיסית, של פילוג וריבוי. רוב הפרסומים בבאר שבע הם עסקים זעירים, לרוב עיתונים של אדם אחד או שניים, והם שורדים למרות חולשתם. גורלם של מקומונים תלוי כמעט לחלוטין בגורלם האישי של יזמיהם. כל שינוי בחייהם האישיים עשוי להשפיע על תדירות ההופעה של המקומונים ועל תוחלת החיים שלהם. מצד אחר, עלויות הייצור הנמוכות ותנאי ההעסקה הנחותים בהם מקילים על ההסתגלות להיקף ההכנסות המשתנה. מקומונים משנים פורמאט, תדירות ובעלים לעיתים קרובות – כדי לשרוד.

הרוסית הארצית, משבר שהקביל למשבר שפקד גם את העיתונות העברית. באמצע העשור הראשון של המילניום החדש שרד רק יומון אחד ברוסית – 'וסטי'. שאר היומונים צימצמו את תדירותם לפעם בשבוע או התמזגו עם שבועונים אחרים, ומספר הכותרים הצטמצם; שבועונים וכתבי-עת הפסיקו את הופעתם.

יזמים לא מעטים הקדימו ומצאו שווקים חילופיים בעלי פוטנציאל כלכלי כבר בשנות השגשוג של העיתונות הרוסית. גם הפעם סימנה העיתונות העברית את דפוס ההישרדות בעידן הטלוויזיה – פיתוח השוק המקומי. כמו שלושת התאגידיים המשפחתיים של העיתונות העברית, שוקן, מוזס ונמרודי, גם תאגידי-התקשורת ברוסית הזדרזו להוציא רשת מקומונים משלהם. על-פי-רוב היו אלה מעין מוספים מקומיים, שנועדו למצות את פוטנציאל הפרסום המקומי של ספקי שירותים ובתי-מסחר בריכוזי מהגרים ובשפתם. וגם הפעם התגלו רשתות המקומונים כמשענת כלכלית לעיתונים הארציים. גם אם ההכנסות מן הפרסום המקומי היו מועטות יותר מאלו שמן הפרסום הארצי, כדאיותם הכלכלית עמדה בעינה, לא מעט בזכות עלויות ההפקה הנמוכות של מקומונים אלה, כפי שיובהר בהמשך.

מעמד ותרבות של סטרופולין

מעמדה של באר שבע כמטרופולין בנגב נידון בהרחבה בספר זה. בהעדר זיקה לקהילה גדולה וקרובה פיתחו המהגרים, המהווים כשליש מתושבי בבאר שבע, מאפיינים של קהילת מטרופולין (אליאס וחבורוסטיאנוב, בכרך זה). שלא כעמיתיהם בערי המרכז, פתח-תקווה, חולון או רמת-גן, טיפחו המהגרים הרוסים בבאר שבע, לא מעט בגלל המרחק מתל-אביב, מוסדות-תרבות משלהם, ובכללם עיתונות מקומית בשפתם. קהילת המהגרים בבאר שבע נעשתה מטרופולין בשביל עמיתיהם ביישובי-הלוויין של העיר, והדבר הקרין גם על העיתונות המקומית ברוסית. למקומון בבאר שבע השתלם להרחיב את טווח ההפצה שלו לריכוזי מהגרים בנגב, ולו רק כדי לספוג מתוכם את הפרסום לדוברי

כמקומוני-רשת, ולהיפך. גם לקוחות המקומונים, קוראים ומפרסמים, כנראה פיתחו ציפיות שונות כלפי כל סוג של מקומון.

רמת מיסוד נמוכה

במחקר-חלוף הבחנו בין שש רמות מיסוד בעיתונות המקומית (כספי, 1998). פרסום המוגדר כ"לוח-מודעות מודפס", והכולל רק מודעות שטח ומילים, מתאפיין ברמת מיסוד נמוכה. בקצה האחר של הרצף נמצא "עיתון עם מערכת", שמתקיימות בה חלוקת עבודה בין ממלאי תפקידים והפרדה ברורה בין תפקידים מינהלתיים לבין תפקידים מערכתיים. בתווך מצויים עוד ארבעה דגמים של עיתונים, המדורגים לפי רמת המיסוד – עלון מידע, עיתון של אדם אחד, עיתון עם כתב ראשי ועיתון עם עורך (ראו לוח 1). ככל שרמת המיסוד של עיתון גבוהה יותר, כך הוא מתברך ברמה עיתונאית גבוהה, בהפרדה מסודרת בין מערכת לבין מינהלה, וברגישות לעקרונות האתיקה העיתונאית. מאחר שכמעט כל המקומונים ברוסית הם עסקים זעירים, הם מתקשים להשיג רמת מיסוד גבוהה ולכן הם נעים בין לוח-מודעות מודפס לבין עיתון עם כתב ראשי.

בדרך כלל נופלת רמת המיסוד של המקומונים הפרטיים מרמתם של מקומוני-רשת, רוסיים כמו עבריים. יזם פרטי, לעיתים עם שותף, הוא המנוע של המקומון הפרטי, רוב הפעילות מרוכזת סביבו. לפעמים הוא מסתייע בקבלנים מזדמנים, על-פי-רוב מכרים ובני משפחה, אבל הוא שומר בידיו את המשימות הבסיסיות של תוכן ולוגיסטיקה. כאשר הפרסום קורס עור וגידים, בדרך כלל היזם הפרטי ממלא את רוב התפקידים בו – הוא המו"ל, העורך, הכותב, המביא לדפוס והמפיץ של העיתון. הוא גם מגייס את המודעות ואת התוכן המועט, והוא האורז, מדפיס ומחלק את העיתון חנם במקומות ציבוריים ובבתים פרטיים.

את עיתוני-הרשת הארציים מאפיינת רמת מיסוד קצת יותר גבוהה. למעט יומון אחד, ספק אם יש עיתון ארצי אחד ברוסית שהשיג את רמת המיסוד הגבוהה ביותר. בדרך כלל הרשת ממנה עורך ראשי לכל המקומונים, והוא מטיל על "עיתונאי" מקומי

בתוך כך אפשר להבחין בין המקומונים הרוסיים לפי שני קריטריונים עיקריים: הקריטריון הטכנולוגי – יש עיתונים מודפסים ויש עיתונים מקוונים; והקריטריון של הבעלות – ישנם עיתונים של יזמים פרטיים ובודדים וישנם מקומוני-רשת של תאגידי-תקשורת ארציים.



אף-על-פי שעיתוני הנייר היו הראשונים שהופיעו, ועדיין הם שומרים על בכורה בקהילה, יש סימנים שבעתיד יתפסו מקומונים מקוונים נתח כבד. בעיני המהגרים היתרון שבגישה חופשית, ללא תשלום, עשוי להתברר כמשמעותי יותר מאשר אצל התושבים הוותיקים. בכמה מקומונים מקוונים בעברית נוספה מהדורה רוסית מצומצמת בצד המהדורה העברית המורחבת. נגישות מתרחבת למחשב עשויה להעניק יתרון נוסף למקומונים ברוסית. עם זאת, מפעילי המקומונים הרוסיים המרושתים עדיין מתקשים לייצב פורמט עם תכנים אטרקטיביים, בגלל ניסיון מועט בעשייה תקשורתית וגם בגלל מחסור במשאבים מקצועיים וכלכליים. נדון בכך בהמשך.

יזמים פרטיים הקדימו לגלות את היתרונות הכלכליים של מקומון ברוסית בבאר שבע, כנראה שוב בהשראת המקומונים בעברית. באיחור-מה גילו גם התאגידים הארציים את הגיזרה הזאת, כנראה כאחד מכיווני ההסתגלות למשבר העיתונות הארצית. על אף הפוטנציאל לתחרות ביניהם, דומה שהושגה מעין השלמה, תרתי משמע, המאפשרת הופעת מקומונים רבים ברמות ובאיכויות שונות. המקומונים הפרטיים הבינו שלא יוכלו לנהוג

לוח 1: רמות מיסוד עיתונאי של עיתונים מקומיים לפי מאפיינים

שלב	קדם-עיתונאי					עיתונאי
	1	2	3	4	5	6
מאפיינים	לוח מודעות	עלון מידע	עיתון של אדם אחד	עיתון עם כתב ראשי	עיתון עם עורך	עיתון עם מערכת
תכנים	פרסומת	פרסומת ומעט מידע	פרסומת, מעט מידע וחדשות	פרסומת, מידע, חדשות טורים		
הפרדה בין מנהלה לבין מערכת	אין	אין	אין	נמוכה	בינונית	גבוהה
הכנת חומר מערכתי	אין	שימוש במידע קיים	מקורות מידע קיימים; איסוף מקרי	מקורות מידע, תיכנון רופף של איסוף חומר	איסוף חומר מתוכנן ע"י עורך ואו מערכת	
מדיניות מערכתית	אין	אין	סמויה	מגובשת חלקית	די מגובשת	מגובשת היטב
תלות במפרסמים	מכרעת	מכרעת	גדולה מאוד	גדולה	בינונית-גדולה	בינונית-קטנה
אוריינטציה כלכלית	בלעדית	בלעדית	בלעדית	דומיננטית	דומיננטית	דומיננטית
מחויבות לאתיקה	נמוכה מאוד	נמוכה מאוד	נמוכה	נמוכה-בינונית	בינונית	גבוהה
עוצמה פוליטית של העיתון	אין	אין	נמוכה	נמוכה	בינונית	גבוהה
הפצה	לבתיים ע"י בני-נוער	קיוסקים	כתוספת לעיתונים ארציים, הפצה במקומות ציבוריים			
אופי ההפצה	חינם	חינם	חינם	חינם, לפעמים נמכר בסכום נמוך		
צרכים מסופקים	מסחריים	מסחריים	מסחריים, כלכליים, קוגניטיביים, חברתיים, פוליטיים			

קיימים, במאפייניהם יש לסווגם בין "עלון מידע" לבין "עיתון עם עורך", וגם זה משתנה לפי הנסיבות: פרסום שהיה לו עורך או כתב ראשי נחלש ומידרדר לעלון מידע צנוע עם הירידה בהכנסות.

סטנדרטים סקצוועיים צנועים

צמיחת העיתונות ברוסית היתה כרוכה בסדרת פשרות על רמה מקצועית כבר מראשיתה, ורק צפוי שהדבר התקבל במקומונים. בשל ניסיון צנוע מוקדם התלמדו רוב העורכים והעיתונאים תוך כדי עשייה. גם מי שעסקו בעיתונאות בארצות מוצאם לא הכירו כראוי את הסטנדרטים העיתונאיים המערביים בישראל. במקרים מסוימים העדיפו מו"לים להעסיק אנשים חסרי כל ניסיון ולא עיתונאים שטופי מסורת עיתונאית סובייטית. שני האילוצים בולטים עוד יותר במקומונים הפרטיים. ואילו מקומוני-רשת נהנים מניסיון טרי מצטבר כלשהו בתאגיד הארצי.

בבאר שבע לרכז את המודעות ואת המידע ממקורות שונים, לרוב דוברים של ארגונים ומוסדות-ציבור. העיתונאי המקומי מתפקד כמעין רכז מערכת המעביר לעורך הראשי מדי שבוע בשבוע את החומר לעריכה ולהדפסה. לפעמים השגשוג של המקומון מצדיק חלוקת עבודה בין רכז המערכת לבין רכז שיווק ומכירות, ויש שנטל איסוף המידע מוטל גם על עיתונאים חופשיים נוספים.

רמת המיסוד העיתונאי בתאגיד הארצי מקרינה במישרין גם על רמת המיסוד העיתונאי במקומונים. ייתכן ש'וסטי דרום – באר שבע', ספק מקומון וספק מוסף אזורי של היומון הארצי 'וסטי', מתאפיין ברמת המיסוד הגבוהה ביותר בין המקומונים ברוסית. לא זו בלבד שיש בו חלוקת עבודה מסודרת בין אנשי תוכן ובין אוספי מודעות, מצויים בו גם רכיבים של אתיקה עיתונאית, או לפחות מודעות ומחויבות מילולית. ברוב המקומונים האחרים מושגים בסיסיים באתיקה עיתונאית כמעט לא

3. סיבה חברתית: בקהילה קטנה ורוויית יחסים בינאישיים אינטנסיביים, כשכולם מכירים את כולם ומקורות מתרועעים לפעמים עם בעלי העיתונים, פוחתים הסיכויים לשמירת מרחק שהוא חיוני לקיום יחסים אתיים.

4. סיבה מבנית: ברמת מיסוד נמוכה ועם ריכוז תפקידים בעלי אינטרסים סותרים, כאשר הכתב הוא גם אוסף המודעות, גלישה מן האתיקה העיתונאית היא דבר מקובל ואפילו מתקבל בברכה.

בנסיבות הללו מיטשטשים הגבולות בין התוכן לבין הפרסום בתשלום. "תוכן שיווקי", תופעה שנויה במחלוקת בתקשורת הארצית שבה מגניבים מסרי פרסום בתוכן מערכתי, הוא דבר שבשגרה במקומונים וחלק ממקורות המימון שלהם: מי שמוכן לשלם יקבל כתבה עם סיקור אוהד, ואילו סרבני תשלום מסתכנים בפרסומים שיזיקו לעסקיהם. יחסי קח-תן אסורים עם מקורות מידע ועם מפרסמים בתקשורת הארצית, בשפות השונות, מתקבלים במקומונים כנורמטיביים.

דין

יש להעריך את המקומונים ברוסית בבאר שבע לאו דווקא לפי תוכנם ואיכותם המקצועית אלא בעיקר לפי מה שהם תורמים לקהילה ולפי מה שהמהגרים מפקים מהחשיפתם אליהם. גם אם המקומונים ברוסית לא מצטיינים באיכויות עיתונאיות, עדיין הם מסוגלים לתרום לטיפול הזהות המערבת של הישראלים הדוברים רוסית. גם אם המהגרים החדשים משתלבים במרחב העירוני, עדיין הם מחויבים לזהות התרבותית הקודמת שלהם. מבחינה זו המקומונים ברוסית משתלבים בזירה התקשורתית, הכוללת ספרים, סרטים, עיתונים, רדיו, טלוויזיה, אינטרנט וכו', שכולם משמרים את הזהות האתנית שלהם. הואיל ורוב המהגרים אמונים על תרבות האות המודפסת ועל כתיבה איכותית, הם אמנם לא יכולים להתעלם מרמתם הנמוכה של המקומונים, אבל הם מפקים תועלת מקבלת מידע שימושי בשפתם על סביבתם החדשה.

גם עורך ראשי של מקומון מסוגל לפעמים לשכתב חומרים ולשדרג את הרמה הלשונית והעריכתית של החומר. עם זאת, המשאבים המקומיים המועטים אינם מסוגלים לפצות על החלל המקצועי, ולעיתים הם אף מבליטים את אופיים החובבני של מקומונים מסוימים. בדרך כלל היזם הפרטי מאתר בעלי מיומנויות בסיסיות של ניסוח וכתיבה, למשל מורים ופקידים, המסוגלים לנסח, לערוך ולשכתב תוכן מודפס, והם מועסקים במשרה זמנית וחלקית.

כמה מקומונים מתמלאים בהודעות של ארגונים ומוסדות-ציבור, במיוחד של מי שמעסיקים דוברים ויחצ'נים השולטים ברוסית. בתחילה מתקבלות בברכה ההודעות, ולו רק מפני שהן מספקות תוכן ארוז ומוכן שאינו מחייב מאמץ נוסף. עם הזמן, ככל שהמקורות מגלים את יעילות הפרסום בעיתונות הרוסית ומפתחים תלות בה, הם נדרשים גם לשלם, במישרין או באמצעות מודעות-שטח, בעד הדפסת הודעותיהם במקומונים. הסדר זה מתגלה לעתים כנוח לשני הצדדים, שכן ארגונים ומוסדות-ציבור – עיריות, משרדי ממשלה וסוכנות, מועצות פועלים, בנקים, קופות-חולים – צריכים לתקשר באורח שוטף עם המהגרים ולהעביר מידע מנחה לשם קליטתם בקהילה. נסיונות אחדים של הפקת חוברות-הסברה-מטעם בשפת המהגרים רק חיזקו את ההערכה ליעילות המקומונים בסיפוק מידע עדכני בשפת המהגרים. גם אם צריך לשלם בעד פרסום המידע, התשלום עדיין נמוך מהפקת חומר עצמאי מטעם.

אתיקה עיתונאית סאותגרת

כמו העיתונים הארציים ברוסית, ואולי יותר מהם, למקומונים אין מחויבות לסטנדרטים סבירים של אתיקה עיתונאית, לפחות מארבע סיבות:

1. סיבה תרבותית: בהעדר מוחלט של מסורת עיתונאית, בייחוד במקומונים הפרטיים, כמעט לא קיימת תודעה של מחויבות ערכית.
2. סיבה כלכלית: התפישה הכלכלית הבסיסית של היזמים היא שהם בעלי עסקים זעירים שחייבים לשרוד, ואם אפשר גם להשיג רווח סביר.

לבעלי העיתונים ותחנות-השידור הפרטיות, ובלעדיו אין תוחלת חיים לאמצעי-התקשורת.

בשלושת העשורים הראשונים הירבו אמנם מפלגות פוליטיות לממן עיתונות **למען** המהגרים שהיא בעלת אוריינטציה פטרנליסטית ודידקטית. ראו את העיתונים האלה כמכשירים לצבירת קולות ביום הבחירות, אך בו בזמן הם גם הטיפו להשתלבות בחברה הישראלית וסייעו לכך. ככל שהעמיקה קליטת המהגרים בחברה, הם נחשפו יותר לאמצעי-התקשורת בעברית על חשבון אמצעי-התקשורת הלועזיים. הצלחתם של העיתונים **למען** העולים היתה בסגירתם! עם חידוש גלי ההגירה בשנות השבעים והפרטת השירותים למהגרים פרוחה ושגשגה עיתונות של מהגרים. להבדיל, הצלחת העיתונים של מהגרים טמונה, כאמור, ביכולתם לשמר על בידולם הלשוני והתרבותי של הקוראים, כי בלעדיו אין תוחלת ואין רווח לבעלים המשקיעים. שלא כמו במישור הארצי, יזמים קטנים ובינוניים בקהילה מסוגלים להוציא מקומונים ברוסית, מודפסים ומקוונים. אוריינטציית הרווח הבלעדית

עידן ההפרטה של קליטת ההגירה לא פסח גם על אמצעי-התקשורת; הוא זירז את המעבר מדגם של תקשורת **למען** מהגרים אל תקשורת **של** מהגרים. בדרך כלל גורם בחברה הקולטת, לרוב ציבורי – ארגון, מפלגה או קבוצת אינטרסים – יוזם, מממן ומפעיל את אמצעי-התקשורת **למען** מהגרים; אותו גורם גם מפקח עליו וקובע את מדיניות הפרסום יותר מאשר המהגרים עצמם (ראו לוח 2). לעומת זאת מהגרים או אנשים מתוך הקהילה יוזמים ומפעילים אמצעי-תקשורת **של** מהגרים, שהוא בדרך כלל בבעלות פרטית. הואיל ואמצעי-התקשורת הפרטי תלוי ברייטינג ובפרסום, הוא אמור להיות יותר קשוב לרצונותיהם של המהגרים ולא דווקא לאינטרסים שלהם. הניגוד בין רצונות ואינטרסים נעלם אצל בעלי העיתונים, שכל רצונם הוא לעשות רווחים. גם אם אמצעי-התקשורת הפרטי משוחרר מפיקוח ממסדי ומתנהל לפי היגיון כלכלי, הוא מעדיף להגדיל ככל האפשר את רווח הבעלים, גם אם הדבר בא על חשבון שילוב המהגרים בחברה הקולטת. במילים אחרות, בידול המהגרים הוא משאב כלכלי

לוח 2: השוואת מאפיינים בין מדיום "למען" לעומת מדיום "של" מיעוטים

מאפיין / סוג מדיה	מדיום "למען" – medium-for	מדיום "של" – medium-by
יוזמה	גורם מחוץ לקהילה; גורם ממסדי, קבוצה, מפלגה או יזם פרטי	גורם מתוך הקהילה; קבוצה או פרטים
בעלות ומימון	ציבורי, ממשלתי, מפלגתי	ציבורי, פרטי
משאבי האנוש במדיום	לרוב מחוץ לקהילה	לרוב מתוך הקהילה
גישת הקהילה למדיום	מבוקרת ומוגבלת למיעוט	חופשית למדי למיעוט אך מוגבלת לרוב
יחס לארץ המוצא	ביקורת, התעלמות עד כדי הדחקה	אידיאליזציה, "סיר הבשר", נוסטלגיה
יחס לחברה המארחת	יותר תמיכה מאשר ביקורת	יותר ביקורת מאשר תמיכה
פיקוח הבעלים על האמצעי	הדוק מאוד	הדוק מאוד
פיקוח ממשלתי על האמצעי	הדוק עד הדוק מאוד, בדרך כלל המדיום משמש להפצת מידע ממשלתי	בדרך כלל רופף, לעתים יש פיקוח עקיף כשקיימת תמיכה ממשלתית
פיקוח של בעלי עניין על האמצעי	מפלגות, מפרסמים	קבוצות עילית, זרמים תרבותיים
קבוצת התייחסות	הממסד, מדיה "הזרם המרכזי" של הרוב	ממסד הקהילה בארץ
פיקוח כלכלי	תלוי בבעלות, לא משמעותי בשביל מדיום ציבורי; משמעותי בשביל מדיום בבעלות פרטית	תלוי במשאבי הקהילה, לא משמעותי כשאין תלות בתמיכה חיצונית
פיקוח הקהל על מדיום	תלוי בבעלות, בדרך כלל רופף; פיקוח יותר משמעותי בשביל מדיום בבעלות פרטית	הדוק עד הדוק מאוד

של המקומונים מעוררת מספר סימני שאלה, ואולי גם סימני קריאה, למחקרים נוספים, כגון:

- האם תקשורת של מהגרים עדיפה על פני תקשורת למען מהגרים?
- במה עדיפה יותר תקשורת של מהגרים מסחרית על פני תקשורת למען מהגרים איכותית?
- מהי תרומתו של כל דגם תקשורת לשימור הזהות הלשונית והתרבותית של המהגרים?
- האם צמיחת מקומונים מקוונים מזרזת את דעיכתם של עיתוני-הנייר, ולא רק ברוסית?



סקומונים ברוסית בבאר שבע

בזמן הכנת המאמר הזה נסקרו שישה מקומונים מודפסים, שני אתרים מקוונים ועוד אתר-טלוויזיה עם "מחלקה ברוסית". הסקירה תהיה צילום של מפת התקשורת של דוברי רוסית בבאר שבע בשנת 2006. להלן תיאורי העיתונים.

'וסטי דרום (באר שבע)'

ייתכן שזה המקומון המוביל. הוא מופץ בימי חמישי ונמכר כמוסף לעיתון 'וסטי' הארצי מקבוצת 'ידיעות תקשורת'. גם לגבי העיתונות הרוסית אין בנמצא נתוני תפוצה רשמיים, ולכן מסתפקים בהערות לא-רשמיות. כשלושת אלפים עותקים מחולקים חינם בנפרד מן העיתון הארצי, לרוב בנקודות ריכוז מרכזיות של דוברי הרוסית. רמת המיסוד העיתונאי הגבוהה ברשת מקרינה מן הסתם גם על המקומון הדרומי, לרבות הפרדה מוחלטת או כמעט מוחלטת בין אנשי תוכן ואנשי פרסום ושיווק, מודעות לכללי אתיקה עיתונאית ושמירת תקנים מקצועיים בסיסיים.

העיתון הארצי 'וסטי' התחיל להופיע בשנת 1992, כחלק מתאגיד 'ידיעות תקשורת'. לקראת תום העשור האחרון של המילניום נקלעה העיתונות הרוסית למשבר יחד עם כל העיתונות הכתובה בישראל. 'וסטי' נותר היומון היחיד ברוסית מבין ארבעה שהופיעו בשיא ההגירה מברית המועצות וחבר העמים. כאמור, כדי להסתגל למשבר הכלכלי פנו תאגידי ארציים לזירה המקומית. ביולי 1998 הושק מוסף 'וסטי דרום' (באר שבע, ערד, דימונה, דימונה, אופקים, שדרות, נתיבות, אילת), תיאום לפרסומים מקומיים של תאגיד 'ידיעות תקשורת' בשאר חלקי המדינה, למשל, 'וסטי-דרום (אשדוד)', 'וסטי

ירושלים', 'וסטי צפון'. לעומת מקומונים אחרים בשפה הרוסית, ב'וסטי' משתדלים לקיים סטנדרטים מקצועיים נאותים. אנשי 'וסטי' מודעים יותר לאתיקה העיתונאית ומקפידים על שפה עיתונאית תקינה. זהו כנראה העיתון היחיד ברוסית שמעסיק עורכים לשוניים, משכתבים ומגיהים. אמנם החומר המודפס אינו חף משיבושי לשון, אבל החומר העיתונאי מוגש לקורא ברוסית תקינה תוך הקפדה על כללי הדקדוק. לכן אין פלא שהעיתון זוכה להערכה רבה הן בקהילה והן בקרב דוברי מוסדות שונים באזור הדרום, המרבים להעביר הודעות לעיתון.

העורך הראשי של רשת המקומונים במרכז הארץ נעזר במעין עורכת מקומית, או בעצם רכזת כתבים, תושבת באר שבע. עיקר תפקידה הוא לאסוף ולברור חומר המתקבל משלושה-ארבעה כתבים בבאר שבע ועוד שניים-שלושה כתבים ביישובי-הלוויין שלה. לפני העברה מרוכזת של כלל החומר לעורך הראשי, הרכזת המקומית עורכת אותו עריכה קלה. היא גם שולחת יד באיסוף חומר ובכתיבה, גם זאת כעבודה משלימה, בבית, בנוסף לפרנסתה העיקרית בחנות לאופטיקה בעיר. גם הכתבים השונים וכן צלם מועסקים לפי אותו דגם, הם עובדים בבית ומעבירים חומר באמצעות הדואר האלקטרוני לרכזת/ העורכת המקומית. החומר ערוך וממוין למדורים קבועים: חדשות מבאר שבע והפריפריה, תרבות וספורט, דת, מזון, בדיחות. ההשתייכות לרשת מקומונים ברוסית מוזילה הפקת חומרים אחידים, בעוד שההשתייכות לקבוצת 'ידיעות תקשורת' מאפשרת לשאול ולתרגם חומרים רבים מן המקומון העברי 'כל הנגב'. וכך רוב התוצר העיתונאי העצמאי היא בעיקר "חדשות הרכות", עם עדיפות לנושאי תרבות, ספורט, קהילה וחברה.

בשל תנאי ההעסקה החסכוניים ממעטים הכתבים לסקר אירועים מן השטח, וספק אם יש להם מיומנות לכך. משום כך יכולה עורכת/רכזת העיתון ולהשתמש בכל מידע מוכן וארוז המגיע מדוברים של מוסדות-ציבור – העיריה, בנק או משרד ממשלתי. אם מתעוררת יוזמה לריאיון עם אישיות ידועה או עם איש-ציבור מקומי, היא טעונה אישור מוקדם של העורך הראשי, הגר במרכז הארץ. בדרך זו מהודק הפיקוח וקטן הסיכון לכתבות-תדמית מוזמנות.

עבור רוב המועסקים במקומון לא מדובר בהכנסה העיקרית אלא בהשלמת הכנסה. יש כתבים שאוספים את החומר לעיתון בזמנם הפנוי, לעיתים במקביל לעבודתם העיקרית. גם המקורות מתייחסים לכתבי העיתון כחובשים שני כובעים בעת ובעונה אחת, והם נוהגים לפנות אליהם במקומות העבודה שלהם.

לרוב מעדיפים קברניטי העיתון להעסיק בתור כתבים גימלאים או אנשים שחיים מקצבאות ביטוח לאומי. במקרים כאלה הקרדיט בעיתון והשפעתו על מעמד

כתבות מכל אזורי הארץ ועורך את כל עיתוני הרשת. כתוצאה מלחץ העבודה הכתיבה אינה אחידה; רמתה של כל כתבה היא כרמת הכתיבה והשפה של המחבר, אין שירותי שיכתוב והגהה.

מטעמי חיסכון, 'ספוטניק' אין משרדים בבאר שבע. מנהל הסניף וכן הכתבים, אחדים מהם פנסיונרים, עובדים מן הבית בשכר מאוד ירוד. באזור באר שבע מועסקים חלקית ארבעה כתבים כעיתונאים חופשיים, חלקם מועסקים בעיתונים מקומיים אחרים בשפה הרוסית. יש כתבים שעובדים חנים. מנהל האזור עוסק בגיוס מפרסמים, והוא מפנה למשרד בתל-אביב. התופעה של "תוכן שיווקי" רווחת בתאגיד ובמקומון, כאשר כתבות-תדמית מוזמנות על-ידי בעלי עסקים ופוליטיקאים, שמשלמים בעדן.

משאבי האנוש הצנועים נותנים את אותותיהם גם ברמת התכנים. רוב שטח העיתון מוקדש לפרסום גלוי, בעיקר של מפרסמים ארציים. החומר המערכתי תופס כשליש משטח העיתון, שכאמור, בחלקו הוא "תוכן שיווקי". מדור קבוע של "דבר העורך" נוגע לענייני פוליטיקה ארצית, תרבות ארצית, וערוץ 9. גם העורך הראשי אינו מכיר ואינו מסוגל לכתוב על המתרחש באזור באר שבע. המו"ל, כתב פוליטי לשעבר בעיתונות העברית, מנצל את התמצאותו ומפרסם טור בעניינים פוליטיים ומפלגות, המתורגם לרוסית. החדשות המקומיות ה"קשות" מתורגמות מן העיתונות המקומית בעברית. החומר המערכתי העצמאי, בדרך כלל "החדשות הרכות", מתייחס בעיקר לאירועי תרבות בקהילה הרוסית, וגם הוא שאוב לרוב מהודעות ומאתרי אינטרנט בשפה הרוסית.

'אפוכה' (תקופה)

מקומון זה החל להופיע בשנת 1987, בבעלותה של קבוצת משקיעים, פ.ד. עיתונות ותקשורת בע"מ, המיוצגת על-ידי יבגני פלדשר. גם הוא מופיע בימי רביעי בפורמט של מגאזין/חוברת ומופץ כתוספת לשבועון הארצי 'אקספרס'. השבועון הארצי ורשת המקומונים משעתקים את הדגם של שבועון הפרסום בעברית, 'אינדקס'. הרשת מסתפקת בעורך ראשי, בתל-אביב, שהוא בעל רקע עיתונאי. לצורך המקומון מועסקים באזור באר שבע שני סוכני פרסום. עיון בתכנים מראה שרמת המיסוד העיתונאי של 'אפוכה' נמוכה בהרבה מזו של 'וסטי' ו'ספוטניק', והיא כזו של עלון-מידע או עיתון-איש-אחד. מנהלי המקומון ניסו להוציא שני גליונות בשבוע כדי לרצות את ביקוש הפרסום אבל נסוגו לדף-פרסום אחד, המצורף ל'אקספרס' הארצי. חומר מערכתי תופס כעשירית משטח העיתון, וגם הוא מוקדש לזוטות – סגולות של צמח-מרפא או צורות שונות של אבני-חן. העיתון מתמחה בכתבות-תדמית עסקיות. מאחר שהעיתון אינו מעסיק כתבים הוא גם לא מסקר אירועים ולא מפרסם מאמרים כלשהם. יתר על כן,

הגימלאי בקהילה מפצה על התגמול הכספי הנמוך. בעיני מהגרים רבים כתב המקומון הוא בעל קשרים, בעל יכולת לפתוח דלתות במנגנון הקולט ובעל השפעה על המנגנון העירוני. לכן, על אף מעמדו הממשי הרעוע בעיתון, הכתב נהיה מעין מוקד לבקשות והוא מתווך בין הקוראים ובין המנגנון הביורוקרטי בעיר. גם העובדה שהקהילה קטנה יחסית מעלה את הסיכוי להיכרות ולמגעים בינאישיים: במקרים רבים אפשר להגיע אל כתבי המקומון במוסדות ציבוריים שהם נגישים לכל אזור, שהם למעשה מקום העבודה העיקרי – חנות לאופטיקה, מרכול או בית-ספר. יחסית למקומונים אחרים, אשר יידונו בהמשך, 'וסטי-דרום' מגלה יחסית איתנות כלכלית: בגליונות הנבדקים יחס של כ-40:60 בין חומר מערכתי ופרסום בתשלום. ההישג אינו מקרי. מנהל מחלקת הפרסום של המקומון הוא תושב העיר, יליד הארץ, דובר עברית, והוא מסתייע בשלושה-ארבעה סוכני מכירות, אשר ביחד אוספים את המודעות. במידת הצורך הם שולחים למרכז חומר ומודעות לתרגום.

'ספוטניק באר שבע והנגב' (לויין)

גם 'ספוטניק באר שבע והנגב' הוא מקומון טיפוסי של רשת ארצית. הוא התחיל להופיע בשנת 1997 ומסונף לתאגיד 'ע.ש.ר. עיתונות רוסית', הנחשב לתאגיד השלישי בגודלו בעיתונות בשפה הרוסית (אחרי 'דיעות תקשורת' ו'ינובוסטי נדלי'). כשבועון מקומי, 'ספוטניק' מופיע בימי רביעי, אולי כדי להקדים את מתחריו, ומחולק חנים. תפוצתו כשל המקומונים האחרים – שלושת אלפים עד ששת אלפים עותקים. בתקופת בחירות התפוצה עולה, כנראה בגלל גידול בהיקף הפרסום בו, זה הגלוי וזה הסמוי. רמת המיסוד העיתונאי ברשת נמוכה יותר. בשונה מתאגיד 'וסטי', 'ספוטניק' קשה יותר לזהות הפרדה מסודרת בין העבודה העיתונאית לבין מחלקת הפרסום.

המו"ל של רשת 'ספוטניק' הוא אילן כפיר; הוא רכש אותה מאנשי-עסקים מחבר העמים. אוריינטציה הרווח שקופה מאוד בכל שלבי ההפקה של עיתוני הרשת. השאיפה להקטין הוצאות מקרינה על הסטנדרטים העיתונאיים והמקצועיים, שהם צנועים מאוד.

עורך המקומונים בתל-אביב מסתייע בסניף המקומי, שהוא קטן מזה של 'וסטי'. מנהל הסניף עובד מביתו בבאר שבע ואחראי על החומר המערכתי, על גיוס מודעות ועל שיווק העיתון. הוא חולש על מחלקת הפרסום ומתערב בעבודה העיתונאית. בשנת 2006, בגלל ירידה ניכרת בהיקף הפרסום, החליט מנהל הסניף להסתייע בקבלן-משנה לגיוס מודעות פרסום;

העורך הראשי של רשת מקומוני 'ספוטניק' הוא מרק גורין. הוא עיתונאי בעל ניסיון מחבר העמים. ממשרדים במרכז הארץ ובאמצעות הדואר האלקטרוני הוא מקבל

לגיוס משאבים חיוניים ולהשרדות.

‘טריאוגולניק’ (פשוט)

גם המקומון הזה עבר גלגולים רבים. הוא התחיל לצאת לאור בתקופת הבחירות המקומיות בשנת 1998 והחליף מספר בעלים ושמות. הוא הופיע תחילה כחוברת-פרסום בשם ‘גולד קלאב’ והיה בבעלות איש-עסקים. לאחר מכן עבר לבעלות של בני זוג יוצאי חבר העמים, אינה ליפובצקי ובן-זוגה, המחזיקים בעיתון גם היום. הוא החליף את שמו ל‘משולש’. השבועון נמצא בבעלות אינה ליפובצקי. הוא מופיע מדי יום ראשון ומצהיר בגאווה על תפוצה של חמש ספרות, אך לפי הערכה זהירה היא נופלת מתפוצתם של מקומוני הרשתות.

‘טריאוגולניק’ מתנהל כעסק משפחתי. העבודה נעשית מן הבית ללא כתובת כלשהי, עם מיסוד עיתונאי נמוך. בשונה ממקומוני אחרים, ‘טריאוגולניק’ ערוך ומופק ברישול בולט. אין בו הקפדה על השפה ועל הגהה. אמנם שני הבעלים מעסיקים לפי הצורך כתבת או גרפיקאית, לא דווקא מנוסים, אבל רוב התפקידים העיקריים שמורים בידיהם.

‘אקספרס’

גם המקומון הזה התחיל להופיע לא מזמן כפרי יוזמתם של שני צעירים יוצאי חבר העמים, והוא מופץ לא בקביעות כתוספת לעיתון הארצי בימי רביעי בשבוע.³ מלבד מודעות פרסום מרבה העלון לפרסם כתבות-תדמית על עסקים וספורט, בדרך כלל בשפה תקינה.

בעלי הפרסום מקורבים כנראה לפוליטיקאים צעירים המזוהים עם רכזי אגודות הספורט, מה שיכול להסביר את ריבוי הכתבות על הספורט המקומי ועסקים. בעלי הפרסום מסתייעים בעיתונאים חופשיים, האוספים ידיעות, בדרך כלל מאתרי-אינטרנט ולרוב מתחום הספורט. מאחר שאין במקומון שום איזכור לקרדיטים, קשה לאמת את זהותם של שני היזמים; הם מקפידים לשמור על אלמוניותם.

עיתונות פקומית פקונת ברוסית

במחקר אחר נחקרו העיתונאים המקוונים ברוסית בישראל (אליאס וזלצר, בדפוס). מלבד המקומונים המודפסים, אתרים אחדים מכילים מידע וחומרים מקומיים בשפה הרוסית. נסקור שלושה מהם.

‘נובוסי באר שבע’

www.Beer-sheva.israelinfo.ru

כמוה כרשת עיתוני נייר. בשנים האחרונות התבססו

בעלי העיתון מוכרים דפים שלמים לגורמים מעוניינים המסוגלים לשלם ולפרסם רשימות וכתבות כראות עיניהם. במקרה הצורך, כשהחומר מחייב, העיתון מעסיק מתורגמנית בעלת רקע עיתונאי בארץ מוצאה או כתב ליעדים מוגדרים, והם גם מקפידים על כתיבה בשפה רוסית תקינה וגבוהה.

‘נגב אינפו’ (פידט)

בשונה משלושת המקומונים, ‘נגב אינפו’ אינו מסונף לרשת ארצית, אך בדומה להם הוא מופיע כל יום רביעי ומופץ חינם באותה תפוצה – כארבעה וחצי אלף עותקים. הואיל והמקומון נעדר גיבוי מערכתי וכלכלי נוספים של הרשת, הוא יותר חשוף לאילוצים כלכליים מקומיים. אולי משום כך רמת המיסוד העיתונאי נמוכה יותר מזו של מקומוני הרשתות הארציות. אמנם בהפקת מעורבים כמה אנשים, אבל הוא דומה במכלול מאפייניו לעיתון של איש אחד. המקומון עבר מספר גלגולים ושינויים מאז לידתו בתקופת הבחירות המקומיות בשנת 1998, והופיע בשני שמות נוספים לפחות – ‘אובוזרנייה’ – ההשקפה, ו‘אובוזרבטל’ – המשקיף.

בראשית דרכו היה העיתון בבעלותם של ויקטור גינבורג, מהנדס-מכונות במקצועו וסוכן-מכירות בעיתון ‘אפוכה’, ויוסף שגאל, בעבר שדרן בכיר בערוץ הטלוויזיה ברוסית ‘ישראל פלוס’ וכיום חבר-הכנסת מטעם ‘ישראל ביתנו’. בשנת 2002 החליף העיתון את שמו ל‘אינפו’, שגאל מכר את חלקו בעיתון וגינבורג נשאר הבעלים היחיד. כיום שם העיתון הוא ‘נגב אינפו’.

אף-על-פי שברשימת הקרדיטים מופיע השם ויקטור גינבורג כעורך ומו"ל העיתון, גינבורג מרכז כמעט את כל התפקידים הבסיסיים: הוא גם הכתב, העורך וסוכן הפרסום. מזכירתו המיומנת, שהיא בעלת תואר אקדמי בטכנולוגיה, משמשת עזר כנגדו בשורה נוספת של תפקידים – גרפיקה, תרגום חומר פרסומי, שיכתוב והגהה. למעט שיבושי דפוס והגהה, העיתון שומר בדרך כלל על שפה רוסית תקינה. נראה שנסיונו הקודם של המו"ל בעיצוב הגרפי, בפורמט ובתוכן גורם לכך שהעיתון זהה או כמעט זהה ל‘אפוכה’. בחלקו המערכתי, כשתי חמישיות מן העיתון, מלבד מדור העוסק בעניינים גלובאליים, בפוליטיקה ישראלית או בפוליטיקה רוסית, יש הסתמכות רבה על הודעות דובר ותרגומים של חדשות מקומיות ופוליטיקה מקומית ממקומונים אחרים ומאתרי אינטרנט. לצורך תרגומים נעזרים בגורמים מחוץ למערכת ובחילופי מידע עם מערכות של עיתונים אחרים (לרוב מיוסטי). כמו כן מתפרסמות כתבות-תדמית מוזמנות (המוסוות כחומר עיתונאי), לוחות-משדרים של טלוויזיה, תשבץ, מכתבים למערכת, שלא מעטים מהם יזומים על-ידי המערכת. התברר שהקשר עם פוליטיקאים מקומיים, בייחוד ערב בחירות, מועיל

רכות בתחומי תרבות וחברה בולט כיוון פנים-קהילתי של העיתון, והוא בא לידי ביטוי בידיעות העוסקות באירועי התרבות ב"רחוב הרוסי" של באר שבע ובפעילי תרבות שמוצאם בחבר העמים.

בנוסף לחדשות מקומיות יש באתר כתבות בנושאי פוליטיקה, כלכלה, ספורט ופילי. ניתוח הידיעות המתפרסמות במדורים אלה מלמד שלאחר יש זיקה לעיתון המקוון vestnik.co.il: הידיעות פורסמו בעיתון זה. ידיעות נוספות מקורן בעיתונים מקוונים אחרים בשפה הרוסית, כגון israelinfo ו-mignews, וכן בעיתון המודפס בשפה הרוסית Vesti. בתחתית עמוד-השער מופיע תקציר חדשות מן העולם וממדינות חבר העמים; כל הידיעות מקורן בעיתון המקוון בשפה הרוסית isra.com. האתר כולל גם פורום ובו רשומים 1245 חברים, מודעות על היכרויות, והוא עורך סקרים תקופתיים בנושאים שלתושבי באר שבע יש בהם עניין. כך, למשל, לשאלה "האם סמים מהווים בעיה רצינית בעיר באר שבע" שהתפרסמה באתר בספטמבר 2005 ענו 183 גולשים.

חשוב לציין כי האתר מציע למבקרי 19 קישורים לתחנות רדיו וטלוויזיה, המאפשרים האזנה או צפייה בזמן-אמת בתחנה שנבחרה. כל הקישורים, למעט אחד, הם לתחנות רדיו וטלוויזיה בחבר העמים, לרבות ערוץ רוסי ממלכתי, ORT, ערוץ המוסיקה בשפה הרוסית, ערוץ הסרטים, תחנות של מוסיקת ג'אז ופופ ועוד. התחנה הישראלית היחידה שאליה מקושר האתר היא תחנת-הרדיו בשפה הרוסית www.radio.ashdod.ru. יש להניח שהקישורים הנוחים למגוון כל-כך רחב של תחנות רדיו וטלוויזיה הם הגורמים לפופולאריות הרבה של האתר הבאר שבעי ולפרופיל הבינלאומי של מבקרו: 60% מן המבקרים באתר מתגוררים בישראל; 11% מתגוררים במדינות חבר העמים, ו-5% הם תושבי ארצות הברית וקנדה" (אליאס וזלצר-שורר, בדפוס).

טלוויזיית אינטרנט Darom T.V

ניצני שידורי הטלוויזיה ברשת IPTV, ליבלבו בבירת הנגב יחסית מוקדם – בשנת 2005. יזמים פרטיים העריכו ששידורי החדשות בכבלים לא מספקים את הצימאון למידע ויזואלי של תושבי העיר, ובמיוחד לא את ענף הפרסום המקומי. משום כך הושק אתר לשידורי טלוויזיה מקומית ברשת, בשם daromtv.com/TV בהשקעה לא גדולה. האתר מציע כתבות-צבע וברמה הפקתית צנועה על חיי התרבות והפנאי בעיר, "חדשות רכות", ולא מן הנמנע שחלקן יזום ואף ממומן על-ידי מקורות שונים – ארגוני ציבור, גורמים כלכליים או מוסדות-חינוך. מסך הטלוויזיה באתר טובל במודעות פרסום מקומי שאולי מעידות על אופי המיזם. מיד עם חנוכת האתר נפתחה גם המחלקה הרוסית, לפי אותו מתכון – כתבות צבע והווי

ברשת אתרים, פורטלים עם דפים מתמחים באזורים ובערים אחדים בארץ, וכך גם ברוסית. קבוצה של אנשי-עסקים ממוצא רוסי יסדה את חברת Interlink Info LTD, שאיגדה כמה אתרי-אינטרנט מקומיים תחת קורת-גג אחת בשם 'נובוסט'. הפורטל הוקם בשנת 2004 וישם דגש מיוחד על חדשות מקומיות, שמהוות כ-40% מכלל הידיעות העוסקות בישראל. יתרה מזאת, עיתון זה כולל קישורים לרשת של 32 מהדורות מקומיות של ערים בעלות ריכוז גבוה של התושבים דוברי הרוסית" (אליאס וזלצר-שורר, בדפוס). חדשות מאזור באר שבע והנגב ברוסית מופיעות באתר כבר מזה שנתיים, גם בשם 'beer Sheva Jnews'. עם הצטרפותה לחברה שינה האתר את שמו ל-www.Beer-sheva.israelinfo.ru.

עורכו הראשון של האתר היה ויקטור גינזבורג, הבעלים של העיתון 'נגב אינפו'. אבל הוא לא החזיק מעמד ופרש. לפי שעה גרגורי שפולוב, איש בעל רקע משפטי מברית המועצות, ממלא את רוב התפקידים: הוא מעצב גראפית את האתר ומתחזק אותו, כותב בו ועורך את החומרים, המצטברים ממקורות שונים. במקביל לעבודתו במקומון המקוון, לדבריו ללא שכר, הוא מועסק כעורך בשכר באתר-אינטרנט ארצי בשפה הרוסית, strana.co.il. לדבריו, העבודה בשביל אתר מקומי בבאר שבע מסייעת לעבודתו בשביל האתר הארצי.

האתר מכיל חדשות מקומיות על באר שבע בתחומים שונים. בדרך כלל הוא מתעדכן מדי יום. גרגורי שפולוב מתרגם חומר ממקורות שונים וגם כותב כתבות משלו, בדרך כלל בשפה רוסית תקינה. באתר יש פורום פעיל מאוד ומתקיים בו דיון פוליטי ער. יש בו סקר שבועי על נושא אקטואלי, לרוב מקומי. האתר מקושט ברצועות אחדות של פרסום, אבל המפרסמים המקומיים עדיין לא גילו את הפוטנציאל הטמון באתר מקוון.

www.Beer7.net

מדובר בפורטל מקומי ברוסית שהקימו בשנת 2002 שני יזמים צעירים יוצאי חבר העמים (ארמניה). הוא מציע מכלול שירותים, ביניהם גם מידע וחדשות. גם האתר הזה עבר גלגולים שונים. שני היזמים ממלאים את כל התפקידים, לרבות תחזוקת האתר. בגלל אילוצים בכוח-אדם אין מפעילי האתר מסוגלים להפיק חומר מערכתי עצמאי, והם מסתפקים בהעתקת חדשות מקומיות ממקורות אחרים וכן בתרגום ממקומונים אחרים. האתר גם מציע פורום ומדור היכרויות.

עמוד-השער של המקומון מציע למבקרו סיקור שבועי של חדשות מקומיות, המתעדכן בתדירות נמוכה יחסית – בין יום לשלושה ימים. הרוב המוחלט של החדשות עוסק באירועים העומדים על סדר-היום של העיר באותו שבוע, ולא באירועים הפנים-קהילתיים של תושבי העיר דוברי הרוסית. לעומת זאת במדורים העוסקים בחדשות

והגיעה העת לעשות צדק היסטורי. המשורר מיכאל דשא ("יפה מכל שיר") היה מורי האהוב לספרות בבית-הספר התיכון המקיף א' בבאר שבע בתחילת שנות ה-60. באחד הימים הוא כינס כמה תלמידים ובסיועם החל להוציא במולטיליט עיתון בשם 'אפיקים בנגב'. זה היה עיתון-תלמידים צנוע, ארבעה עד שמונה עמודים בגודל A3, אבל הוא עורר עניין ואף זכה למה שקוראים היום רייטינג ניכר ברחבי העיר. בגיליון השני פרסמתי רשימה ביקורתית על מחדלים בארגון "שבוע הספר" בבאר שבע, והיא עוררה תגובות נזעמות. רק התנצלות בכתב של מיכאל דשא הצילה אותנו אז מתביעה משפטית!

סראי-סקום

אברהם, א. (1998). "התקשורת בישראל, מרכז ופריפריה", אצל דן כספי ויחיאל לימור (עורכים), **אמצעי התקשורת המונים בישראל, מקראה**, האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 479-506.

אליאס, נ. ומ. וזלצר-שורר, (בדפוס). "לגלוש ללא גבולות: העיתונות המקוונת של מהגרים מחבר העמים בישראל". בתוך: תהילה אלטשולר-שוורץ ודן כספי, עורכים. **העיתונות המקוונת בישראל**. ירושלים ובאר שבע. המכון הישראלי לדמוקרטיה והמרכז לתקשורת חדשנית על שם יוברט בורדה.

אליאס, נלי, וחבורוסיאנוב, נטליה (בכרך זה). "לא על הלחם לבדו": חיי התרבות של הרחוב הרוסי של באר שבע.

כספי, ד., (1998). "ביזור אמצעי התקשורת במערכת ריכוזית", בתוך ד. כספי וי. לימור (עורכים), אמצעי תקשורת המונים בישראל, מקראה, תל-אביב, האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 207-217.

Elias, N. (2005). *Israel: Russian-Language Media Guide*. Research report. The U.S. Embassy.

בנושאי קהילה, תרבות וספורט משולבות בפרסום מקומי. כמו במקומונים, הניחוח המקומי והאותנטי מפצה על הרמה ההפקתית הנמוכה. אין שידורים קבועים אלא שיבוץ כתבות בודדות באתר, בהתאם לגודל המשאבים שגויסו להפקה.

מרכז התכנים ברוסית הוא אמיל טבוסוב, צלם-טלוויזיה בערוץ 10 ובמהדורת החדשות המקומית של הכבלים. הוא מסתייע לפי הצורך בשלושה או ארבעה צלמים וגרפיקאים, אבל הוא עצמו הכתב, העורך והמפיק.

הערות

¹ בלעדי כמה סייענים לא היה החיבור הזה קורס עור וגידים. ראשון להם עורך הוא הספר **יהודה גרדוס**, שבזכות ידידותנו ארוכת השנים לא יכולתי לדחות את יוזמתו וחזרתי לאחת מ'אהבותי הראשונות' ולמחקרי החלוצי על העיתונות המקומית. תודות לתלמידי המסורים **מאיה גז'ינסקי ואלכס נירנבורג**, שבעצמם מעורבים בתקשורת המקומית ובקהילת המהגרים. מאיה משמשת שנים כדוברת עיריית באר שבע למגזר הרוסי, אלכס הוא שדר בכיר בתחנת-הרדיו האזורית 'רדיו דרום'; הם סייעו בשרטוט פרופיל המקומונים בבאר שבע. **נלי אליאס** המריצה אותי להשלים את החיבור, קראה אותו בעיון ומנעה מעידות מיותרות.

² לפי סקר של מכון 'מותגים' משנת 2005 השיגה התחנה 25% מן המאזינים לרדיו ברוסית בארץ (Elias, 2005).

³ קשה מאוד להשיג מידע אמין ומהימן על המקומון. ועדה מיוחדת של עיריית באר שבע שבדקה את נושא הפרסום בעיתונות ביקשה מנציגי העיתון פרטים על אודותיו, אך בעלי העיתון סירבו למסור מידע ונעלמו מן השטח.



אני מקדיש מאמר זה למיכאל דשא. בכרוניקה של העיתונות המקומית בבאר שבע שמו נפקד משום-מה,